

Onsdagen den 18 Mars 1868.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades åtta protokollsutdrag för den 14 och protokollet för den 9 dennes f. m.

Sedan Herr Grefven och Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet von Ehrenheim anmält sig nu skola på Kongl. Maj:ts nådiga befallning till Kammaren öfverlemnna några Kongl. Propositioner; framträdde Herr Statsrådet och aflemnade till Herr Grefven och Talmannen Kongl. Maj:ts nådiga Propositioner:

angående det Franska mått- och vigtsystemets införande i Sverige för medicinskt bruk; samt

angående förändrade bestämmelser i fråga om utmyntning af guldmynt.

Härefter blefvo de Kongl. Propositionerna föredragna och bordlagda.

Grefve von Platen anförde skriftligen: Jag anhåller att få besvara de af Herr Grefve af Ugglas i Kammarens sednaste plenum framställda frågor, af hvilka jag genom Herr Justitie-statsministern erhållit del.

Den första frågan är af följande lydelse:

»År Kongl. Maj:ts flottas invid Ladugårdsgärdet belägna laboratorium obehöfligt för uti Stockholm stationerade Skärgårds-artilleri och »kan det således, icke blott för kortare tider utan för en längre fortsatt, åtminstone några år omfattande, tidsperiod, upplätas till fält-artilleriet i och för dess ammunitions tillverkning?»

Efter att hafva förutskickat den upplysning, att frågan om nämnda, Kongl. skärgårds-artilleriet (icke Kongl. Maj:ts flotta) tillhöriga laboratorii-byggnads upplåtande till landt-artilleriets disposition hvarken utgjort föremål för Kongl. Maj:ts beslut eller för någon åtgärd af cheferne för landt- och sjöförsvars-departementena utan behandlats af Förvaltningen af sjö-ärendena å ena sidan och General-fälttygmästaren å den andra, får jag till svar å denna fråga förklara: Att jag anser Förvalt-

ningen af sjö-ärendena hafva förfarit riktigt, då den endast tillsvidare och intilldess ifrågavarande laboratorium för skärgårds-artilleriets egen räkning kunde behöfvas, upplåtit detsamma till landt-artilleriets begagnande; likasom ett längre sträckt medgifvande tvifvelsutän skulle öfverskridit nämnda embetsverks befogenhet, kan jag i min egenskap af departements-chef ej tilltro mig att för någon längre bestämd tid tillförsäkra landt-artilleriet rättighet att begagna byggnaden. Icke heller skulle jag kunna tillstyrka Kongl. Maj:t ett förordnande i sådan syftning, emedan jag finner omöjligt att med säkerhet på förhand bedöma huru lång tid skärgårds-artilleriet skall kunna utan olägenhet undvara sitt laboratorium, men anser sannolikt att detta laboratorium åtminstone icke i sin helhet kan blifva för skärgårds-artilleriet obehöfligt mera än något eller några få år.

Den andra frågan lyder sålunda:

»Om så är förhållandet, af hvad orsak återfordrade flottan dispositionen af detta laboratorium vid medlet af sistlidna år och hvarföre »har, vid genom Generalfälttygmästare-embetet under den 12 December 1867 gjord förnyad framställning att nämnda laboratorium tills vidare »finne begagnas, bifall härtill först den 31 Januari detta år kunnat »lemnas?»

Enligt de handlingar, hvilka chefen för Landtförsvars-departementet i ämnet infordrat och tillhandahållit Andra Kammaren, återfordrades laboratoriebyggnaden under loppet af år 1867 för att användas till förrädlokal för skärgårdsartilleriet tillhörig ammunition och andra eldfarliga ämnen. Samma handlingar upplysa ock, att öfver Generalfälttygmästarens den 12 December 1867 till Förvaltningen af sjö-ärendena i ämnet gjorda framställning sistnämnda embets-verk den 17 i samma månad infordrat yttrande från stations-befälhafvaren vid skärgårds-artilleriet; och att, sedan stationens tygmästare den 28 i samma månad och varfs-chefen den 8 Januari innevarande år till stations-befälhafvaren inkommit med utlåtanden samt denne sistnämnde under den 25 Januari afgifvit det från honom infordrade yttrandet; så har bemälda förvaltning genom skrifvelse till General-fälttygmästaren den 31 Januari meddelat det begärda tillståndet. Dessa data och den omständigheten, att flera myndigheter i ämnet haft att yttra sig, synas mig utgöra en tillräcklig förklaringsgrund för den tid, som förflutit emellan det tillståndet begärdes och erhöles.

Den tredje frågan är af följande innehåll:

»Om sagda laboratorium nu anses kunna upplåtas, hvilka härtill »verkande omständigheter hafva tillkommit sedan den 4 Januari detta »år, under hvilken dag, enligt Statsråds-protokollet, chefen för Sjöför- »svars-departementet tillstyrkt bifall till den af chefen för Landtför- »svars-departementet gjorda framställning, »det nådig Proposition måtte »göras om anslags beviljande för uppförande af en ny laboratorie-bygg- »nad»: hvilken framställning i väsendtlig mån grundade sig deruppå att »Kongl. flottans laboratorium icke för fältartilleriets behof kunde på- »räknas?»

Genom det yttrande jag redan afgifvit i anledning af den första frågan, anser jag äfven denna till det hufvudsakligaste besvarad, och har blott att tillägga, det jag icke känner några omständigheter, som

tillkommit, efter det Kongl. Maj:ts ifrågavarande Proposition den 4 Januari innevarande är beslöts, på grund af hvilka ett bifall till denna Kongl. Proposition bör anses mindre önskvärdt.

Grefve af Ugglas: Jag får till Herr Departements-chefen fram-bära min tack-ägelse för de upplysningar han meddelat, hvilka förefalla mig fullkomligt tillfredsställande, då de bestrida Herr Adlersparres uppfattning af laboratorie-frågan och ställa denna ren och klar sådan den utur Statsråds-protokoliet framgår. Ett förhållande framstår emedertid af dessa, på hvilket jag anhåller få fästa uppmärksamhet. Herr departements-chefen har uppgifvit — hvad man dessutom förut erfarit — att öfverlåtelsen af ifrågavarande laboratorium förhandlats mellan sjöförvaltningen och Generalfälttygmästare-embetet, utan att underrättelse om åtgärden till vederbörande departements-chefer ingått. Jag ifrågasätter visserligen ej att icke vid värden och förvaltningen af den Kronans egendom, som är uppläten åt särskilda, under olika departement stående verk, anordningar af dessa skulle kunna vidtagas utan att med skriftvexling i ämnet besvara departementen, men det förefaller mig såsom om en öfverflyttning af dispositionen af sådan egendom ifrån ett departement till ett annat vore en åtgärd af den betydighet att åtminstone underrättelse derom borde åt departements-chefen lemnas. Jag känner icke på hvad sätt nu ifrågavarande öfverlåtelse kommit till Herr expeditionens-chefens kunskap; men jag kan icke undertrycka den åsigt att önskligt varit, om — då han ansåg denna öfverlåtelse hafva betydighet vid afgörandet af Kongl. Maj:ts Proposition — han meddelat förhållandet åt departements-chefen, enär, om så skett, hans uppfattning möjligen blifvit beriktigad, och skenet af en stridighet departementen emellan kunnat undvikas. Jag behöfver icke här påpeka nödvändigheten af enhet och styrka hos styrelsen, om Regeringen af Representationens förtroende skall kunna uppbäras, och jag uttalar derföre endast den önskan att Regeringen må låta sig angeläget vara att befrämja dessa grundvilkor för en god administration.

Herr Wallenberg: Äfven jag är tillfredsställd af de upplysningar chefen för Sjöförsvars-departementet i denna fråga lemnat och tror, att hvarje upplysning, som kan sprida ljus öfver den förevarande frågan, är gagnelig, enär Riksdagen derigenom sättes i tillfälle att med mera trygghet deri fatta sitt beslut. Men om jag delar den värde interpellantens åsigt i detta hänseende, kan jag deremot icke dela hans uttalade mening i andra hänseenden, enär jag icke anser denna Kammarare vara det forum, hvarest Andra Kammarens ledamöters förfarande bör skärskådas. För öfrigt kan jag icke underlåta att uttala den mening att, om vår nya Representation skall erhålla en helsosam utveckling, det torde vara nödvändighet att man glömmet bort embetsmannen, då riksdagsmannen talar.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda Utlåtande N:o 12, i anledning af väckta motioner om ändring i 1 Kap. 1 § och 2 Kap. 1 § Rättegångs-balken.

Utskottets å sidan 3 och 4 gjorda hemställan samt förslag till förändrad lydelse af 1 § i 1 Kap. Rättegångs-balken.

Herr von Gegerfelt: Uti den sednare, ännu icke föredragna, punkten af detta Betänkande, har Utskottet hemställt, att den delen af Herr Brunbergs motion, som afser bestämmandet af ny arbetsordning för häradsrätterna, icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda, enär Kongl. Maj:t, med anledning af en utaf Rikets Ständer vid 1865—1866 års riksdag, aflåten underdånig skrifvelse, tillsatt en komité för att utarbета förslag till stadgande i berörda hänseende och detta förslag oförtöfvadt kommer att afgifvas. I egenskap af ledamot i denna komité anser jag mig böra upplysa, att komitén såsom en oskiljaktig följd af sitt uppdrag ansett sig böra utarbета jemväl förslag till ny lag, angående nämndemäns tillsättning och åliggande, att komiténs arbete i sistberörda hänseende var tillgängligt för Utskottet, hvilkets nu för Riksdagen framlagda förslag är i tillämpliga delar uppgjort i hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiténs. För min del har jag hyst en viss tvekan, den jag ock inom Utskottet uttalat, huruvida det vore lämpligt att nu göra denna fråga till föremål för partiel lagstiftning, då Kongl. Maj:t oförtöfvadt torde komma att afgifva proposition, angående förändrad arbetsordning för häradsrätterna och dermed sammanhängande ämnen, och då det oundgängligen blefve nödvändigt, ifall Utskottets nu föreliggande förslag blefve lag, att deruti göra åtskilliga förändringar i sammanhang med den nära omfattande lagstiftningen som förestår. Denna min tvekan vann emellertid icke understöd inom Utskottet. Utan att nu vilja med afseende å densamma framställa något yrkande, har jag dock ansett mig böra meddela denna upplysning till det afseende, som den må anses förtjena.

Grefve Sparre, Eric: Då den siste talaren ej yrkat några jemkningar i Utskottets förslag, har jag icke mycket att säga, synnerligen som förevarande fråga väl icke torde mycket intressera Kamraren. Jag vill blott nämna några ord, hvartill omständigheterna synas mig föranleda. Det är väl riktigt, på sätt talaren uppgifvit, att Kongl. Maj:t nedsatt en komité för utarbetande af ett nytt förslag till lag angående häradsrätternas arbetsätt, men att låta den nu väckta frågan afbida utgången af samma förslag, äfven om det skulle komma att till Kongl. Maj:t oförtöfvadt afgifvas, anser jag ingalunda vara lämpligt. Det finnes nemligen uti 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken, sådant detta lagrum nu lyder, vissa oegentligheter, som göra det omöjligt att bibehålla detta lagrum oförändradt. Der säges nemligen, att Under-rätt å landet är Härads-rätt och att der dömer häradshöfding med tolf bönder, som i häradet bo och dertill valde äro. Men sedan den gamla Riksdags-ordningen upphäfts, finnas icke mer några bönder. I samma lagrum är tillika stadgad, att nämndemän skola väljas å sockenstämma; men då sockenstämma enligt nuvarande författningar icke heller finnes, har uppstått och råder fortfarande stor tvekan, hvar dessa val böra ske. För att undvika dessa olägenheter har Utskottet ansett nödigt, att nämnda lagrum erhöles förändrad lydelse, dertill ock Utskottet uppgjort förslag; och då anmärkning mot detsamma ej framstälts, får jag anhålla, att detsamma måtte bifallas.

Herr Sæve: Med den siste talaren instämmer jag deri, att en förändring af 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken är behöflig och att denna bör göras, innan den vidtomfattande frågan om förändrad arbetsordning för Härads-rätterna kan hinna blifva afgjord. Säsom samme talare uppgifvit, är denna förändring så mycket nödvändigare, som i våra nuvarande stadganden finnes en del oegentliga uttryck, hvilka icke passa in på våra närvarande förhållanden. Men jag kan deremot icke instämma med Utskottet i allt hvad det föreslagit. Den ringa erfarenhet, jag har i detta afseende, har dock lärt mig att det icke i allmänhet är nyttigt, om nämndemän sitta qvar alltför länge på sin plats. Visserligen erhålla de derigenom möjligen större erfarenhet och kunskap i fråga om rättsväsendet; men andra omständigheter motverka den fördel, som i detta hänseende kunde vinnas. Det synes mig derföre vara skäl att, på sätt en reservant föreslagit, välja nämndemän blott för en tid af sex år, med rätt för den valde att efter två års tjenstgöring afsäga sig förtroendet. Äfven Kammarens ledamöter utses för viss tid, nemligen Andra Kammarens för tre och Första Kammarens för nio år. Det tyckes mig, som om utnämmandet af nämndemän för sex år vore en lycklig medelväg. De komma ej så högt som Första Kammarens ledamöter, men icke heller så lågt som Andra Kammarens. Om derföre icke Utskottets ledamöter kunna anföra några viktiga skäl för bevarande af den kontinuitet att nämndemän utses för lifstiden, anser jag, att Kammarerna på goda grunder kan godkänna det af Herr Bälter Sven Ersson i hans reservation framställda förslag, derom jag ock får framställa yrkande.

Friherre Raab. Adam Christian: För ådagaläggande deraf att åtminstone någon ledamot af Kammarerna intresserar sig för frågan har jag begärt ordet. Jag hyser verkligen ett sådant intresse, emedan jag haft en egendom i en socken, der det var omöjligt att finna personer, som enligt Rättegångs-balken, sådan den nu lyder, voro kvalificerade att blifva nämndemän. Hela socken utgjordes af herregårdar, som egdes utaf herremän eller embetsmän, hvilka om vintern bodde i Stockholm och der voro skattskrifne; och der fanns ingen, som var i den kategorien, att han kunde anses vara bonde. Det var derföre nödigt att tvärtemot lagens bud välja till nämndemän inom socknen boende torpare. Så har det gått i många år. Men oegentligt måtte det väl anses vara, att man måste tillämpa en lag på ett helt annat sätt än från början afsedt varit. Jag kan icke bedöma, huruvida man, säsom den förste talaren ifrågasatte, lämpligast borde vänta med vidtagandet af ifrågakommen förändring i lagen, till dess en förändrad arbetsordning för härads-rätterna blifvit bestämd, men jag har i allmänhet utgått från den grundsatsen, att, då nödiga ansedda partiella förändringar i lagen kunna vidtagas utan att skada, man icke dermed bör dröja, och jag hyllar denna grundsats i detta fall. Jag hörde en talare förorda ett af en reservant framställt förslag. Skilnaden mellan detta och Utskottets förslag ligger deruti att, då Utskottet bibehåller den gamla bestämmelsen att nämndemän få sitta qvar på sin plats så länge de önska (såvida nemligen de icke afsättas), hade deremot reservanten yrkat, att nämndemän skola väljas blott för en tid af sex år. I detta afseende tror jag, att det är nyttigt

nyttigt att man stadnar vid den gamla principen, emedan ju längre en nämndeman stadnar kvar på sin plats, desto mera hemmastadd i sin befattning bör han antagas kunna blifva. Jag tror därför, att man tryggt kan vidblifva Utskottets förslag och yrkar bifall till detsamma.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Hade den förste talaren, då han yttrade sig, yrkat afslag på hvad Utskottet här hemställt, skulle jag ej begärt ordet, men då han icke gjort detta och jag för min del anser, att ett bifall till förslaget icke bör eller kan lemnas, har jag velat yttra mig, för att begära afslag derå. Ett hufvudskäl dertill är den upplysning, den förre talaren lemnade, att den komité, som har utarbetat förslaget till förändrad arbetsordning för häradsrätterna, jemväl utarbetat förslag till ny lag i samma sak, hvarom nu är fråga. Om denna sak stode för lifvet, om den vore en olidlig plåga, om den djupare ingrepe i våra samhällsförhållanden, då skulle jag visserligen det oaktadt önskat en partiel förändring af lagen. Men det har åtminstone icke kommit till min erfarenhet, att omständigheterna äro så svåra, och jag tror icke, att de skulle blifva väsendtligt bättre genom förslagets antagande. Vore jag nu säker på Kammarens sympatier, skulle jag utan vidare ordande yrka afslag; men då jag icke har denna förhoppning, anser jag mig böra framlägga skälen för mitt yrkande. Då en lagreform skall ske, har man skäl att vänta, att lagstiftaren skall söka vara konsekvent. Men har väl Utskottet iakttagit detta? I sina motiver säger Utskottet, att i fråga om kommunala och konstitutionella rättigheter och skyldigheter sednare tidens lagstiftning utplånat skillnaden mellan stånd och klasser, hvarföre, och då nämndemansbefattningen innebure ett af kommunen lemnadt förtroende att deltaga i lagskipningen, rättigheten att välja nämndeman likasom valbarheten syntes böra bestämmas efter samma grunder, som i fråga om kommunaluppdrag i allmänhet vore gällande. Huruvida verkligen nämnda befattning innebär ett kommunens förtroende, lemnar jag derhän; men om kommunerna skola välja nämndemän, synes mig, att dessa val borde ega rum i öfverensstämmelse med kommunallagens föreskrifter. Då nu enligt förslaget hvarje röstande skall hafva en röst vid valet, så är detta visserligen icke i harmoni med hvad kommunallagen i fråga om kommunalval stadgar. Vidare säger förslaget: »uppstår fråga om den valdes behörighet eller skyldighet att befattningen emottaga eller huruvida valet rätteligen skett, gifve häradsrätten utslag deröfver». Men då besvär öfver kommunalstämmobeslut icke anföras hos Härads-rätt, hvarföre skall så ske i detta fall? För öfrigt är det icke sagdt, inom hvilken tid besvären skola anföras, om det skall vara samma tid som för klagan öfver kommunalstämmobeslut eller någon annan. En reservant har föreslagit, att nämndemän borde väljas blott för sex år. Utskottet har underkänt detta förslag. Jag anser dock, att det skulle vara lämpligt att, i händelse man nu vill göra en partiel förändring, reservationen i detta fall framför Utskottets förslag godkändes. Då nu emellertid Utskottets lagförslag enligt mitt förmenande hvarken är konsekvent eller riktigt och ej heller synes mig vara af trängande behof påkalladt samt man dessutom snart kan vänta från Regeringen

förslag till lag rörande ifrågavarande ämne, får jag afstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Fröman: Äfven jag är ledamot af den komité, hvarom nyss nämndes och enär Utskottets förslag är hufvudsakligen öfverensstämmande med det af komitén utarbetade, kan jag icke hafva mycket emot Utskottets förslag att anmärka. En erinran tillåter jag mig dock att göra. Utskottet föreslår, att till nämndeman skulle vara valbar hvarje inom valkretsen boende man, som till ordförande i kommunalstämma utses kan. Jag gillar meningen, men icke ordalagen i detta förslag. Det kan ju nemligen under tidens lopp hända, att man af en ordförande i en kommunalstämma fordrar andra kvalifikationer än nu, men hvilka möjligen icke böra fordras för att blifva nämndeman, eller möjligen tvärtom. Derföre skulle det enligt min åsigt varit lämpligare, att i texten inlagt just de kvalifikationer, som erfordras för att kunna blifva ordförande i kommunalstämma, och hvilka finnas omförmälda i 14 § af Kongl. Förordningen den 21 Mars 1862 angående kommunalstyrelse på landet.

På grund af hvad jag nu anfört skulle jag önska, att förslaget måtte till Utskottet återförvisas, på det att den salunda af mig föreslagna redaktionsförändring må göras.

Grefve Sparre: Då af den förda diskussionen vill synas, som om Kammaren, emot hvad jag förmodade, hyser intresse för frågan, torde det ursäktas, om jag ånyo deri tager till ordet. Den talare, som framställt anmärkningar mot Utskottets förslag, påstod att den af Utskottet ifrågasatta lagförändring ej vore af trängande behof påkallad. Om icke så vore förhållandet, skulle jag sannerligen vara den siste, som yrkade en sådan förändring. Men här synes mig vara ett mer trängande behof än mängen kanske föreställer sig. Lagen säger, att häradsnämnden skall bestå utaf 12 bönder. Vill Grefve Mörner säga, hvem som numera är bonde. Men kan han icke svara derpå, så lär han än mindre kunna gifva ett lugnande svar på frågan, huru det skall gå, ifall någon klagar deröfver att dom som underrätt på landet, sådan den nu på många ställen befinnes vara sammansatt, meddelat, blifvit fälld af orätt domstol. Vidare säger lagen, att nämndemän skola väljas å sockenstämma. Men hvad är numera sockenstämma? derom äro meningarne så delade, att det finnes prejudikater i detta hänseende, som äro hvarandra rakt motsatta. Jag förklarar, att jag icke vet mig hafva handlagt några lagfrågor, der förändring i lagen varit så oeftergifligen nödvändig som här; och jag fruktar, att, om icke denna förändring vidtages, hela vårt rättsväsende kan komma i olag. Det af Utskottet vid sista riksdag framställda förslag till förändring rörande sättet för nämndemäns väljande föll, såsom jag förmodar, hufvudsakligen derför att Kammaren icke hade klart för sig, huru nödvändig denna förändring var. Samme talare anmärkte jemväl emot Utskottets förslag, att det icke skulle vara konsekvent. Jag vill först yttra några ord om hans anmärkning i fråga om det af Utskottet föreslagna sättet för nämndemans väljande, och svarar då derpå detsamma, som den nästföregående talaren gjorde, nemligen att, då enligt nuvarande lag vid valet

hvar bonde eger lika röst, ehvad han större eller mindre hemman hafver, Utskottet icke ansett skäligt att nu i detta hänseende införa i lagen en graderad röstskala, utan att man borde bibehålla samma rösträtt, som nu förefinnes. I sammanhang härmed ber jag få bemöta den anmärkningen att, då Utskottet ansett nämndemansbefattningen innebära ett af kommunen lemnadt förtroende att deltaga i lagskippingen, Utskottet icke bort bestämma andra kvalifikationer för valbarhet till nämndeman än den kommunallagen nämner för att erhålla kommunaluppdrag. Men om man vill bibehålla nämndemansbefattningen vid det anseende, som den så väl förtjenar, måste man ock söka bedrifva saken så att endast personer med verkligt anseende inkomma i nämnden. Och då man sökte efter lämpliga kvalifikationer, fann man dem, som nu äro bestämda för att kunna bliwa ordförande i kommunalstämma. synnerligen lämpliga; men just derföre att dessa kvalifikationer möjligen kunna undergå en eller annan förändring, ville man icke införa dem i lagen, utan föreslog derföre blott, att nämndeman borde ega samma kvalifikationer som ordförande i kommunalstämman. Man har äfven såsom inkonseqvent i Utskottets förslag anmärkt, att ehuru Konungens Befallningshafvande i allmänhet tillkommer att pröfva besvär öfver kommunalstämmobeslut, häradsrätten i detta fall fått en sådan pröfningsrätt sig tillerkänd. Men jag svarar derpå, att, då det här är fråga om kompetensen att sitta i domstol, det icke kan vara annat än lämpligt, att den dömande och ej den verkställande magten har yttranderätt i frågan. Så är det ock efter nu gällande lag. Detta synes mig ock vara alldeles riktigt och jag tycker nästan det skulle vara förolämpande för den dömande magten, om man ginge tillväga på ett annat sätt. Slutligen två ord om förslaget att nämndemän skulle väljas för en tid af blott sex år. I Utskottets arbete deltog flera häradshöfdingar, hvilka alla voro ense derom, att en sådan lag skulle vara skadlig. Det inflytande och det anseende, som hör åtfölja nämndemannabefattningen, ansågs bero på kontinuiteten i dess beklädande. Genom långvarig praxis kunna nämndemännen få åtminstone någon lagkunskap, men ju oftare ombyten ske, desto mindre kännedom om vårt rättsväsende erhålla nämndemännen och i samma mån förlorar ock befattningen anseende.

Då jag tror mig hafva vederlagt de anmärkningar, som mot Utskottets förslag blifvit framställda, och anser en återremiss icke vara behöflig, får jag anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordström: Sedan 1734 års lag utkom, hafva väsendtliga förändringar i fråga om domstolarnes organisation äfvensom i fråga om val af nämndemän blifvit genomförda. Det är kanske att beklaga, att, då de nya kommunalinstitutionerna infördes, man icke tillika, på sätt som äfven yrkades, men icke bifölls, organiserade *häradskommuner*, då man måhända, om detta skett, endast behöft föreskrifva, att nämndemän bort väljas af häradskommunerna. Man vill nu, att nämndemän skola väljas på kommunalstämma och att nämnden skäl utgöras af tolf män, som i tingslaget bo. När man ser efter, hvilka kvalifikationer enligt 1734 års lag erfordrades för att kunna bliwa nämndeman, finner man, att de innefattades i egenskapen att vara bonde i den politiska mening, som ordet då hade. Han borde vara en bofast man inom hä-

radet, en jordegare eller jordbrukare, som ej hörde till annat stånd. Enligt det nya förslaget behöfver han icke vara det eller hafva det närmare samband med tingslaget, som bonden i egenskap af jordegare hade. Man önskar vidare, att alla, som vid kommunalstämma äro berättigade att rösta, skola vid fråga om val till nämndeman äga lika stor röst. Kammarern finner således, att, tvärtemot hvad åtskillige talare yttrat, dessa val skulle, derest förslaget antoges, få en helt annan betydelse än de nu hafva, då det är stadgad, att hvarje väljande skall vara bonde, d. v. s. en jordfast man. På dessa omständigheter har jag ansett mig böra fästa Kammarerns uppmärksamhet, äfvensom derpå, att för närvarande en komité är tillsatt af Regeringen, för att afgifva förslag i den viktiga frågan om organisationen af domstolarne på landsbygden. Att för närvarande i kommunalfrågor röstberättigade personer icke hafva lika röst det veta vi, äfvensom att frågan, huruvida en lika rösträtt i detta hänseende bör medgifvas, i sin ordning skall blifva föremål för Kammarerns pröfning vid denna riksdag. Att nu anticipera denna princip i fråga om val till nämndemän, anser jag vara oklokt. Jag får derfor förklara, att jag för min del denna gång och till dess det blir afgjordt, huruvida uti andra kommunalangelägenheter lika rösträtt kommer att lemnas åt alla i kommunalfrågor röstberättigade, äfvensom till dess omförmälda komités förslag rörande häradsrätternas sammansättning kunnat framläggas till granskning, kommer att rösta för afslag på Utskottets hemställan.

Herr Billström: Då det blifvit satt i fråga att återremittera förvarande Betänkande, tillåter jag mig hemställa om en obetydlig förändring i det förslag till lagtext, Utskottet uppgjort. Denna förändring afser endast utbyte af ett främmande ord, mot ett svenskt. Det är ordet *distrikt*, jag önskar få utmönstradt. i stället för hvilket ordet *krets*, eller möjligen något än mera lämpligt, som Lag-Utskottet mahända kan utfinna, torde böra begagnas. Det synes mig vara en stor anomali att inflička främmande ord i den lag, som uttryckligen förbjuder att i dom eller utslag bruka främmande språk. Visserligen finnas i flera under sednare tider utkomna författningar uttryck och termer, lånade från andra nationers tungomål, men vår gamla, 1734 års lag, som är skrifven på ett så utmärkt rent, enkelt och fosterländskt språk, har hittills varit befriad från dylik modernisering och jag önskar att man derutinnan måtte fortfara. I afseende på den tid, för hvilken nämndemannavalet skulle blifva gällande, instämmer jag i det yttrande, Doktor Säve afgifvit.

Ehuruväl jag erkänner nyttan af den kontinuitet Utskottet omordat, finner jag icke att deri kan uppkomma något menligt afbräck genom omval inom nämnden hvart sjette år, alldenstund det ej gerna kan inträffa att hela nämnden på en gång komme att afgå och dessutom skäligen bör antagas att den eller de, som visat sig vara duglige och som väl fyllt sina platser, blifva omvalde. Deremot skulle genom nämndemäns qvarsittande i rätten för lifstiden, hinder möta för inkallande af personer, hvilka under tiden framträd och ådagalagt egenskaper, vida öfvervägande deras som förut blifvit till nämndemän valde.

Jag förenar mig således i begäran om ärendets återremitterande till Lag-Utskottet.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag anhåller att, med afseende på hvad en föregående talare anfört, få yttra några ord. Den värde talaren påstod, att nu ifrågasatta förändring skulle vara af det mest trängande behof påkallad, och nämnde, bland andra skäl därför, att genom lagens stadgande om valets förrättande å socknestuga, skulle uppstå olägenhet och oreda. Den värde talaren tycktes dock ha förgätit innehållet af 7 § i nu gällande kommunallag, der det står, att alla ärenden, som enligt särskilda författningar nu äro hänvisade till sockenstämmas handläggning, skola upptagas af kommunalstämma, med undantag endast af sådana angelägenheter, hvilka, enligt särskilda stadgar, skola behandlas å kyrkostämman. Det hör därför icke vara särdeles brydsamt, att reda sig i detta hänseende.

En annan omständighet, som för förändringens nödvändighet anfördes, var att man numera, sedan representationsreformen blifvit genomförd, icke skulle veta hvad med ordet »bonde» förstås. Jag tror dock icke, att de gamla begreppen försvinna lika hastigt, som man inträder i de nya, förändrade förhållandena, och att man till följd deraf icke skulle veta hvad som vore lagens mening i detta hänseende. Jag tror således icke heller att man i något af dessa begge nu uppräknade fall behöfver anse sig vara i någon så svår dilemma, att förändringen förden skull bör kunna anses vara af behofvet påkallad.

Huruvida, derest man nödvändigt vill göra den förändring, som nu blifvit föreslagen, det är riktigt att från de kvalifikationer, som nu finnas bestämde i afseende på val af nämndemän, borttaga den af »bofast man», derom kan man hysa olika åsikter. Jag tror det icke vara så förmånligt, att denna befattning skall kunna anförtros åt personer, som kunna anses tillhöra den mera lösa befolkningen, t. ex. handverkare, som komma till en trakt det ena året och flytta derifrån det andra, advokater, som slå sig ned på ett ställe, men, då de der icke finna tillräcklig förtjänst, söka sin utkomst på annat håll, samt en och annan landthandlande, som icke ännu gjort bankrutt. Att få en sålunda sammansatt domstol tror jag att man helst vill undvika och därför hör man icke heller vara så angelägen eller hafva så brådtom att gå in på den nu föreslagna förändringen. Då man jemväl vet, att frågan om en förändrad domstolsorganisation är under pröfning, vågar jag dela deras åsikter, som anse att man i fråga om viddagandet af denna förändring väl kan vänta något, tilldess man får se, när dessa arbeten hunnit blifva färdiga, hvad resultat deraf följa, och jag hemtar för denna min åsigt ett stöd af hvad Utskottets Betänkande i slutet innehåller om afstyrkande af sednare delen af Herr Brunbergs motion. Om någon förändring skulle vara behöflig och i följd deraf böra komma till stånd, så vore det i denna sistnämnda riktning, ty det finnes orter i Sverige, der endast ett eller två ting om året hållas, hvilket under nuvarande förhållanden verkligen är alldeles otillräckligt, och hvarigenom ofta obehag och trassel uppstår. Då således Lag-Utskottet icke funnit skäl att afhjelpa en verklig, förhandenvarande olägenhet, så synes det mig, att

man väl kan gifva sig till tåls med sådana förändringar, som af närvarande omständigheter äro föga föranledda.

På grund af hvad jag nu anfört och då det väl icke kommer att dröja länge, innan ett omfattande förslag till ändring i nuvarande organisation af våra underdomstolar på landet blir föremål för Representationens öfverläggningar, tillåter jag mig hemställa om afslag å Lag-Utskottets Betänkande i denna punkt.

Herr von Gegerfelt: Jag har egentligen begärt ordet med anledning af det yttrande, Lag-Utskottets ordförande haft, att behovet af nu föreslagna förändring skulle vara så trängande, att ett förkastande deraf skulle föranleda oro och göra att rättssäkerheten kunde äfventyras. Så farligt är det dock icke och hade jag äfven tänkt att i detta hänseende lugna den oro i landet som detta yttrande kunde föranleda, om jag icke blifvit förekommen af den siste värde talaren, så att något vidare derom icke behöfver ordas. Jag tager dock tillfället i akt för att göra några erinringar öfver en del af de yttranden, som emot förslaget här blifvit afgifna.

En talare har anmärkt att förslagens stadgande om lika rösträtt skulle utgöra anticipation af en grundsats, som man nu sträfvar att införa i våra kommunallagar. Om så vore, skulle jag icke härutinnan biträda förslaget, men den lika rösträtten är en gammal princip i våra lagar, rörande nämndemannaval. En hvar i kommunens angelägenhet röstberättigad står nu till kommunen i samma förhållande som fordom bönder. I fråga härom utgör således Utskottets förslag en konsekvent tillämpning af äldre stadganden på nuvarande förhållanden. En talare ansåg det vara olämpligt att i lagar och författningar använda det främmande ordet *distrikt*. Detta ord har dock redan längesedan vunnit officiellt burskap i vårt språk och finnes i en äldre författning af år 1824, om domsagornas fördelning i nämndemansdistrikt. Derest Kammaren skulle finna lämpligt att denna fråga, oberoende af den om häradsrätternas arbetssätt, göres till föremål för lag-stiftningsåtgärd, hvilket med afseende å den under öfverläggningen ådagalagda olikhet i åsigtorna, torde vara lämpligt, så får jag vördsamt yrka bifall till Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Jag beklagar verkligen, att de begge talare, som i denna fråga uppträdt emot mig icke lyckats öfvertyga mig derom, att något skäl till oro i detta fall icke förefinnes. Jag skulle kunna uppräknat en mängd tingslag, der det förhållande eger rum att i vissa socknar icke finnes en enda bonde. Friherre Raab har härutinnan ifrån sin trakt hemtat exempel för och intygat detsamma. I den socken inom Upland, der jag har mina egendomar, finnes icke heller någon sjelfegande bonde. I Lag-Utskottet har blifvit upplyst, att på många ställen i Wermland samma förhållande existerar. Jag skulle geina önska att få veta, huru man nu vill konstituera en häradsrätt på dessa ställen. Det är lätt gjordt att komma med spetsiga förklaringar, att oron är öfverflödig, dock utan att med de ringaste skäl och grunder stödja dessa förklaringar, men jag tror, i sanning, att Herrarne gjorde bättre i att afhjelpa denna oro genom en riktig vederläggning än att framka-

sta en mängd löst utkastade ord, som icke innehålla något. Jag skulle hafva god lust att bedja Herrarne säga mig, huru, om någon öfverklagar en dom och säger att den rätt, som meddelat den, icke varit lagligen sammansatt, en sådan dom skall kunna stå sig. En talare har sagt att förändringen icke är behöfelig nu, emedan kommunallagen innehåller stadganden om kommunalstämnas behörighet att handlägga frågor, som förut tillhört sockenstämnas behandling. Jag vill endast upplysa den ärade talaren att denna lag är af ekonomisk natur, d. v. s. stiftas af Konungen ensam, och bör väl således icke kunna ega tillämplighet på sådana frågor, som denna, hvilken, såsom af civilrättslig beskaffenhet, skall stiftas af Konungen och Riksdagen gemensamt. Den omständigheten, att en komité blifvit nedsatt för att utarbeta förslag till förändringar i samma riktning, bör väl icke hindra oss, att nu vidtaga de reformer, som fordra en sådan skyndsamhet vid utförandet som denna fråga. Låtom oss derföre nu antaga den förändring af nämndemannaval, hvarom Utskottet i sitt Betänkande hemställt, och med detsamma betaga landet den oro och osäkerhet, som nu derstädes är rådande.

Grefve Mörner. Julius Oscar: Det är i sanning en djup oro, som synes hafva bemäktigat sig Lag-Utskottets ordförande. Han darerar för de domar, som skola falla och den, snart sagdt, allmänna rättslöshet, som skulle komma att blifva en följd deraf att förändringen icke antages. Det är icke så få år sedan kommunallagarne blefvo till efterlefnad påbjudna. Jag skulle vilja fråga Herr ordföranden: Har sedan dess många domar blifvit kullvräktå, på grund deraf att nämndemännen valts på kommunalstämma? Har det derefter funnits någon häradsrätt, som mera än förut haft svårt att få nämndemän? Jag har icke hört att sådant egt rum eller att för öfrigt några menliga följder uppstått af nuvarande förhållanden. I fråga om valgrunden har det blifvit sagdt, att den grundsats, som i förslaget gjorts gällande, varit ursprungligen hemdat från våra äldre lagstadganden om nämndemannaval. Läser man emellertid 1. Kap. 1 § Rättegångs-balken och ser huru detta lagrum lydde för år 1823, så finner man att någon grund för huru valet skulle ske derstädes ej angafs. Då, har man sagt mig, gick det så till, att häradsrättens ordförande kallade eller tillsatte nämnden, och jag vet icke att detta sätt haft något menligt inflytande. Sedermera utkom 1823 års förordning, hvaruti lemnades detaljerade föreskrifter huru och hvar valet skulle förrättas. Deruti nämndes visserligen att valen skulle ske å sockenstämma, men tillika infördes sådana speciela stadganden att dessa stämmor i sjelfva verket icke kunde anes såsom egentliga stämmor, utan såsom en sammankomst för ett specielt ändamål, likasom nu, då riksdagsman till Andra Kamnaren skall väljas, en del af kommunens innevånare sammanträda inför kommunalstämmans ordförande. I öfrigt har dock detta tal om häradsrätternas vacklande organisation och deraf föranledda olagliga domar, redan blifvit så tillräckligt besvaradt af andre talare, att något vidare ordande derom ej erfordras. Men samme högt ärade talare, Lag-Utskottets ordförande, yttrade äfven att öfverklagandet af valet borde ske vid häradsrätten, emedan det skulle vara en missaktning emot domären, om pröfning af en persons behörighet att sitta som ledamot i rätten skulle af annan myndighet än domaren verkställas.

Men jag vill hemställa till den värde talaren, om ej klagan öfver nämndemans val kan ske, äfven ur andra skäl, såsom att någon fått rösta som ej egt rösträtt, att stämman ej varit vederbörligen utlyst m. fl. frågor, som så litet angå domstolarnes värdighet, att ur den synpunkten någon anledning icke rimligen kan hemtas till införande i detta fall af en särskild besvärsoordning. Och om man derjemte erinrar sig, att öfver riksdagsmannaval besvär anföras, icke hos Riksdagen utan hos andra myndigheter, kan väl detta ytterligare bestyrka att äfven i fråga om nämndemans val icke är någon fara, om den af honom förordade förändring i öfrigt införes, att klagan öfver valet sker i den för klagan öfver kommunalstämmebeslut i allmänhet stadgade ordning. Vid fråga om förändringar måste man noga iakttaga rättvisa, ty förbiseendet deraf föranleder alltid förvecklingar. De som formulerat ifrågavarande förslag. — deras förmåga vill jag visst icke sätta i fråga — hafva icke gjort sig särdeles besvär med att genomtänka och utreda allt, hvartill förändringarne kunna leda. I vår lag finnes ej denna jemna fördelning af rättigheter och skyldigheter, som en ledamot af Utskottet velat anföra till stöd för den lika rösträtten. På många ställen i gällande förordningar. — jag vill ej nu uppräknat dem — finnes införda undantagsstadganden till förmån för olika samhällsklasser, synnerligast allmogen. Dessa stadganden hafva icke saknat billighet, men icke säga de att alla äro satta i samma kategori. Dessutom har i detta fall just ingen särdeles klagan försports ifrån den klass, hvarifrån hittills nämndemän egentligen hemtats. Bördan har på sednare tiden blifvit i åtskilliga hänseenden lättad, och då numera, i vidsträcktare mån än förr, betalning för en del af göromålen erhålles, kan denna omständighet betydligt minska obehaget af tjensten, om äfven vedergällningen icke är så stor att ju icke många personer finnas, som helst afstå ifrån både inkomsten och befattningen.

Men det är ännu en tredje anmärkning, som jag skulle vilja rigta emot förslaget. Genom en förändring af dess lydelse, skulle hvar och en, som är valbar till ordförande i kommunalstämman, vara valbar till nämndeman. I kommunallagen föreskrifves, att hvarje inom kommunen röstberättigad och bosatt man, af 25 års ålder, må utses till ordförande. I kommunalstämman ega fogdar, rättare och andra enskilde tjenare ofta rösträtt. Min enskilde tjenare, som jag underhåller och hvars utskylder jag betalar, skulle då kunna blifva skyldig biträda vid ting, synner m. fl. extra förrättningar och sålunda vara borta, kauhända vid tillfällen då hans tjänst som bäst behöfdes.

Skall emellertid nu en förändring ske, så vidblifver jag min åsigt, att nämndemännen böra utses för sex år i sänder, emedan detta är af vigt för såväl nämndemannaintitutionen som häradsrättens ansende. Det är icke önskligt, att denna befattning går, så snart de två åren är gångna, afsäga sig befattningen. Om denna tjänstetid af sex år stadgades och domaren sökte att hålla fram nämnden, visa dem aktning och upplysa dem, så skulle tonen ibland nämndemännen lyftas och såsom en skam anses, om någon afträdde före de sex årens förlopp. Det vore ej nyttigt, att ombyte skedde efter sex år, emedan då yngre krafter möjligen kunde behöfvas.

Jag tror dock ej att den föreslagna förändringen är i något fall af behovet nu påkallad och vidhåller därför mitt yrkande om afslag å Betänkandet i denna punkt.

Herr Nordström: Att frågan om väljande af nämndemän såsom ledamöter i härad-rätterna ganska väsendtligt ingriper i rättskipningsordningen kan ej bestridas; men just därför borde initiativet till erfordrliga förändringar i det nu derom gällande utgå från Regeringen, som i sin hand eger magten att införskaffa alla de upplysningar, hvilka behöfves för att bereda ärendet till den slutliga pröfning. detsamma skall undergå. Den enskilde riksdagsmannens rätt att inför Riksdagen framlägga förslag; hvilka ämnen som helst han anser nyttigt, är visserligen obegränsad; men vissa allmänna grundsatser borde dock leda Riksdagen vid afgörandet af hvad afseende å sådana förslag må fästas, och dervid äfven den, att i organisationsfrågor de erforderliga förslagen helst borde begäras af Regeringen. Den nu föreliggande frågan har kommit in på dagordningen i följd af enskilde motionärens derom väckta förslag; men om dessa Herrar motionärer haft sig bekant, att en af Regeringen tillsatt komité allaredan erhållit i uppdrag att utarbета förslag till förändrad organisation af härad-rätterna, med hvilka frågan om nämndemannainstitutionen står i omedelbart samband, torde man nästan kunna antaga för gifvet, att de för det närvarande lätit sitt initiativ ligga nere; och att invänta hvad i ömförmälda afseende, sedan komiteén avslutat sina arbeten, kommer att af Regeringen framläggas inför Riksdagen, kan ej annat, än vara en vinst för sjelfva saken.

Då jag nyss förut yttrade mig om Lag-Utskottets ifrågavarande förslag, ingick jag ej i närmare kritik af dess detaljer, men anhåller nu att till granskning få upptaga en och annan sådan. Enligt nu gällande lag skall häradsnämnden bestå af tolf bönder. Begreppet *bonde* har här samma betydelse, som det i vår offentliga rätt alltid haft, nemligen af en odalman, en hofast jordegande eller jordbrukande man, som icke räknades till något annat politiskt stånd och icke varit eller är i rikets tjänst. Valet skulle anställas af de i valdistriktet bosatte bönder. Enligt nu föreliggande förslag skulle åter valet blifva en kommunalangelägenhet och valberättigad äfvensom valbar vara en hvar, som i kommunen är röstberättigad. När man nu betänker, huru utsträckt rösträtten i kommunalfrågor är, och att dertill hofasthet såsom jordegande eller jordbrukande man icke mer är erforderlig, kan man redan få tvifvel om förslaget fulla ändamålsenlighet; och dessa tvifvel växa i styrka, när man betänker, att personer, stadda i enskild mans tjänst, i följd deraf, kunde blifva till nämndemän valde, hvarigenom äfven en kollision mellan den enskilda och offentliga rätten kunde uppkomma. Att förslaget redan med afseende härför förtjenar ett förnyadt öfvervägande och vissa förbättringar, torde vara uppenbart, och fortfar jag därför med mitt yrkande att förslaget denna gång må afslås.

Friherre Sprengtporten: Nämndemannabefattningen omfattar väl ändå en domareverksamhet från hvilken den, som innehafver en sådan plats, icke bör kunna skiljas, så framt han icke felat i sitt kall, och detta allraminst genom en enskild mans förfoganden. Sådant kunde

emellertid inträffa och skulle sannolikt i många fall komma att inträffa, om enskildes tjänare toges i anspråk för utöfningen af detta kall, hvilket i väsendtlig mån torde få anses oförenligt med de förbindelser de genom legoafsalet iklädt sig.

Den enskilde tjänarens valbarhet beror ju allmännast af hans löneinkomster, men dessa upphöra med tjensten, och när hans behörighet att utöfva befattningen upphör, måste han lemna sin tjänst som nämndeman. Jag tror mig genom det anförda allena hafva ådagalagt olämpligheten af Utskottets förslag i denna punkt, hvarå jag sålunda yrkar afslag.

Grefve Sparre: Jag borde kanske icke vidare hafva begärt ordet i denna fråga, som under diskussionen redan blifvit betraktad ur så många synpunkter och af så olika motiver och hvars utgång, efter hvad jag befarar, är bestämd, men då jag aldrig af sådana omständigheter låter afhålla mig ifrån eller tröttnar att förfäkta hvad jag anser vara rätt, så vill jag svara några ord på de ytterligare invändningar, som emot förslaget blifvit gjorda.

Man har sagt, att jag hade orätt och att pröfningen af nämndemännens kompetens borde överlemnas till Konungens Befallningshafvande och icke till häradsrätten, i likhet med hvad i afseende på klagomål öfver riksdagsmannaval egde rum. Men den ärade talaren tyckes hafva glömt, att Riksdagen i fråga om riksdagsmans behörighet äfven har pröfningsrätt sig förbehållen. Sålunda bör väl äfven häradsrätten i fråga om nämndemans kompetens kunna tillerkännas en lika pröfningsrätt, utan fara att man derigenom skall stöta principer och gällande stadganden för hufvudet. Den ärade talaren sade vidare, att han icke hört, att några dommar blifvit vräkta på grund deraf att domstolen icke varit lagligen sammansatt. Det kan finnas många saker, som han icke hört talas om, men som det oaktadt kunna existera. Och då han jemväl sagt, att det närvarande förhållandet så länge utan olägenhet kunnat passera, vill jag förklara, att, om ock olägenheterna ännu icke låtit höra af sig på alla trakter, de dock skola komma att visa sig, ty »så länge går krukans efter vatten tills hon spricker.»

Det har vidare blifvit anmärkt, att denna fråga är af den beskafhet att man borde afvakta Kongl. Maj:ts förslag derutinnan. Ja, men så länge Representationen har rätt att taga initiativ och frågan, såsom den närvarande, är af så kinkig art att dess fördröjda afgörande skall medföra olägenheter, har jag, såsom ledamot af Lag-Utskottet, derföre icke ansett den kunna undanskjutas. Lag-Utskottet har jemväl varit så lyckligt att härutinnan få kommunicera sig med Lag-komitén, af hvars medlemmar några funnits i Utskottet, der upplysningar af dem lemnats.

Slutligen har man anført, att genom förslaget rösträtten skulle blifva så utsträckt, att till följd deraf enskilde tjänare skulle kunna väljas till nämndeman, och att rättens anseende härigenom skulle komma att lida. Ibland de enskilde tjänarne, som skulle kunna komma i fråga, har man endast omnämnt rättare. Jag tillstår att jag anser sådana vara ganska väl kvalificerade och många, som icke varit bättre men väl sämre, hafva sutit såsom rättens ledamöter. Att jag till följd af denne tjänares

inväljande nödgas bevilja honom ledighet från tjensten under den tid bestyret fortfar, är en olägenhet, som jag för samhällets skull och för dess väl får underkasta mig. I sådana fall bör det vara ett fritt val och någon inskränkning i rösträtten bör ej ifrågakomma. Nämndemän tillsättas på grund af det allmänna förtroende, de åtnjuta, och därför behöfver man icke frukta att några andra, än sådana, som förtjena detta medborgerliga förtroende, skola inväljas.

Jag har anført åtskilligt, som visat den nu föreslagna förändringens behöflighet, men då man ej vill saken är man icke gerna mottaglig ens för de mest öfvertygande skäl, och jag kan därför icke annat än beklaga, om Kammarén skulle i denna punkt afslå Lag-Utskottets Betänkande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag trodde, att diskussionen öfver denna fråga redan för en stund sedan hade slutat, men då så icke är fallet, ber jag att få göra några erinringar med anledning af hvad den siste ärade talaren anmärkt.

Han anmärkte till en början, att ehuru riksdagsmannaval, som blifvit för jemförelses skull härvid uppställda, öfverklagas hos Konungens Befallningshafvande, Riksdagen dock har en pröfningsrätt med afseende derå sig förbehållen, och att följaktligen häradsrätten, i fråga om klagan öfver nämndemansval, är det riktigaste och lämpligaste forum. Den talare, som först anmärkte det origtiga i förslaget härutinnan, har ock visat till hvilka inkonsequenser valets öfverklagande hos häradsrätten kommer att leda. En annan omständighet skulle jag vilja anföra. En nämndeman, hvilken sitter som ledamot i en häradsrätt, måtte väl icke vara af större eller annan betydighet än en rådmän, och val af en sådan öfverklagas hos Konungens Befallningshafvande.

Den siste talaren anmärkte äfven att ej några andra enskilde tjenare än rättare kunde, ifall förslaget ginge igenom, väljas till nämndemän. Jag tror mig nu icke behöfva uppräknat alla de enskilde tjenare hvilka kunna komma i fråga: jag vill blott exempelvis nämna trädgårdsmästare, hvilka kunna vara mycket bra i trädgårdar, men om hvars duglighet och lämplighet att sitta som ledamot i en rätt, meningarne kunna vara delade, tegelslagare m. fl. Jag tror att man genom en sådan utsträckning af valbarheten skulle träda de enskildes rätt för nära och att följderna deraf skulle kunna blifva ganska betänkliga. Husbonden kan sålunda få afstå tjenarens biträde under den tid, han aldrig bäst behöfves och då bristen på arbetsbiträde kan förorsaka förderfvade skördar m. m., hvaraf husbondens ekonomiska bestånd kan vara beroende.

Jag tror med flere talare, att det skulle vara farligt, att nu antaga detta förslag till lag, emedan, då Regeringen snart kommer med nya förslag i samma riktning, den icke skulle blifva af lång varaktighet, utan endast en interimslag, som Riksdagen nu antog, för att sedan åter förkasta. Således vore det snarare till skada än nytta att nu antaga förslaget, och jag vidhåller därför mitt förut framställda yrkande om afslag å Betänkandet i denna punkt.

Grefve Mörner, Julius, Oscar: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva, att det undfallit mig, att den fråga, som nu varit

under öfverläggning äfven afsett Herr Brunbergs förslag. Jag tillåter mig derföre vördsamt hemställa om proposition derom, att, med bifall till Utskottets Betänkande i fråga om Herr Brunbergs motion, Kammar-aren måtte afslå och förkasta det i anledning af Herr Uhre's motion af Lag-Utskottet framställda ändringsförslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets i förevarande del af Utlåtandet afgifna hemställan och förslag; dels att Kammar-aren, med bifall till Utskottets hemställan, rörande Herr Brunbergs motion, skulle antaga det förslag, som Herr Bälter Sven Ersson i sin vid Utlåtandet fogade reservation framställt; dels att den ifrågavarande delen af Utlåtandet måtte till Utskottet återförvisas; och dels slutligen, att Kammar-aren, med bifall till Utskottets hemställan rörande Herr Brunbergs motion, skulle afslå förslaget till förändrad lydelse af 1 § 1 Kap. Rättegångs-balken.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets förslag, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, sedermera proposition på antagande af Herr Bälter Sven Ersson's förslag, då svaren utföllo med många nej jemte några ja, vidare proposition på återremiss af förevarande del utaf Utlåtandet, hvilken proposition likaledes besvarades med många nej jemte några ja, och slutligen proposition derå, att Kammar-aren med bifall till Utskottets hemställan rörande Herr Brunbergs motion, skulle afslå Utskottets ifrågavarande förslag, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Sedan votering begärts samt Kammar-aren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, till kontraposition vid voteringen antagit bifall till Utskottets hemställan och förslag; uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

Den, som vill, att Kammar-aren, med bifall till Lag-Utskottets i första delen af Utlåtandet N:o 12 gjorda hemställan i fråga om Herr Brunbergs motion angående ombildning af Häradsrätterna, skall afslå Utskottets förslag till förändrad lydelse af 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammar-aren Lag-Utskottets förenämnda hemställan och förslag.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess sluf rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 31.

Utskottets nederst å sidan 4 afgifna förslag till förändrad lydelse af sista momentet i 10 § af 1 Kap. Rättegångs-balken.

Grefve Sparre, Eric: Sedan Kammaren afslagit 1:sta punkten i detta Utlåtande, torde äfven den nu föredragna punkten böra afslås.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utskottets förslag afslogs.

Utskottets hemställan öfverst å sidan 5.

Bifölls.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda Utlåtande N:o 13, i anledning af väckta motioner om ändring i Kongl. Förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855.

Utskottets å sid. 14 afgifna författningsförslag.

Her von Gegerfelt: Enligt hvad af Betänkandet synes, har jag reserverat mig mot detsamma. Genom ett förbiseende kom icke att uttryckas, hvad jag med reservationen afsåg, och jag ber att nu få tillkännagifva, att jag afstyrker Betänkandet hufvudsakligen på de skäl, som äro upptagna i Kongl. Maj:ts i Betänkandet omförmälda skrivelse hvarigenom sanktion vägrats på det beslut. Rikets Ständer vid 1859 och 1860 årens riksdag för sin del fattat i förevarande ämne. Jag erkänner, att jag med en viss bäfvan anmälde min reservation, då jag fann mig ensam inom Utskottet om min åsigt, och med ännu större bäfvan söker jag att försvara den, väl vetande, att syftet i motionen omfattas med allmänt intresse. Man anser sig hafva i den föreslagna åtgärden funnit ett af de många remedia specifica mot den öfverklagade s. k. konsumtionskrediten, mot benägenheten att lefva öfver sina tillgångar och mot det deraf följande skuldsättningssystemet. Jag tror ej på kraften af detta läkemedel. Frågan har en juridisk och en ekonomisk sida. I det förra afseendet äro de gällande bestämmelserna föga annat än en konsekvent utbildning och tillämpning af de i våra lagar stadgade bevisningsregler, och de öfverensstämma äfven med hvad Lagberedningens och Lagkomiténs förslag innehålla, äfvensom med de flesta öfriga länders lagstiftning. 17 kap. 30 § Rättegångs-balken innehåller, att, då bindande omständigheter och liknelser förefinnas, den, som kåras till, skall gå värjemålsed. Om en fordran finnes utan fel, radering eller öfverskrift intagen i en handelsbok, så förd som Kongl. Förordningen 1855 föreskrifver, lär det icke kunna nekas, att det har sannolikhet för sig, att en sådan fordran är riktig. Derigenom att den, som sökes, får åt vederparten öfverlemnna edens afläggande, derest han ej sjelf vill gå den, kan åtminstone hans rätt icke anses förnärmad. Rättighet för kåranden att sjelf gå ed, om densamma ej kan svarande anförtros, finnes väl ej stadgad i allmän lag, men har dock af både lag-komitén och lag-beredningen ansetts deri böra infö-

ras. Misstag kunna ske i en bokföring; men äfven bindande omständigheter och liknelser kunna missleda. Köpmannens eget intresse är alltför mycket beroende af det förtroende som han åtnjuter, för att han icke skulle vara benägen att godvilligt rätta de misstag, som kunna hafva förelupit, då anmärkning derom göres. Under min 25-åriga domareverksamhet har jag öfvervarat många mål, der en tredskande gäldenär sökt att undgå riktiga på handelsbok grundade kraf; och endast genom edgång kunnat förmås erkänna desamma, men jag påminner mig knappt något enda fall, då anledning förekommit, att en sådan utsökt fordran varit oriktig. Att genom den föreslagna lagförändringen någon minskning i utborgningen skulle ske, tror jag icke; men följden deraf skulle blifva en ovisshet i lagtillämpningen, som i många fall kunde blifva menlig för den, som söker utlå ett rättvist kraf. Antagom likväl att en sådan minskning komme att ske; vi äro derigenom inne på den ekonomiska sidan af saken. Det är af erfarenheten bekräftadt, att det är vanskligt att genom lag och författningar söka att förmå folk att spara, och öfverflödsförfattningarne från 1700-talet äro äfven derpå ett bevis. Den lagstiftningsåtgärd, som nu är i fråga, har de sutom det emot sig, att den träffar lika såväl den rättsligt brukade som den missbrukade krediten — med den förra menar jag den, som icke atager sig större förbindelser, än den kan uppfylla. Ingen kan undvara kredit: den store fabrikanter behöfver den för sina förlag och äfven den minste arbetaren måste lefva och följaktligen konsumera, medan han arbetar in den förtjenst, hvaraf denna konsumtion skall godtgöras. Det vore visst väl om den ena som den andre kunde härvid använda hvad han redan förtjent; men så är det icke, och man måste se saken sådan den är. Man har i synnerhet under sednare tider varit särdeles angelägen att för de mindre bemedlade underlätta kreditens begagnande; men det är just samma mindre bemedlade, som mest begagna sig af den kredit, man nu vill borttaga. Det är sannerligen icke denna s. k. konsumtionskredit, som vållat vårt nuvarande obestånd, utan en annan, som bedras med benämningen produktionskredit, eller att på lamade medel inlåta sig i stora äfventyrliga spekulationer, hvilka, om de lyckas, medföra vinst åt den, som företager dem; men om de misslyckas, helt och hållet drabba hans borgenärer.

En sådan kredit är en verklig konsumtionskredit, som konsumerar det redan förvärfvade kapitalet, hvaraf samhällets bestånd och utveckling beror, men det enda botemedlet deremot är de olyckliga följdernas afskräckande inverkan.

Då således efter min uppfattning denna lagförändring icke är juridiskt riktig och i ekonomiskt hänseende, om icke skadlig, dock ingalunda gagnelig, får jag yrka afslag å Utskottets härom gjorda framställning.

Herr Wallenberg: Den värde talare, som sist hade ordet, har riktigt sönderdelat frågan i 2:ne moment, det ekonomiska och det juridiska. Jag vill följa hans exempel, och ber att först få något sysselsätta mig med den ekonomiska sidan af saken. Han har trott, att de, som yrka på den ifrågakvarande förändringen, skulle anse densamma utgöra ett remedium specificum mot all konsumtionskredit. Jag hör icke till deras antal, som hysa en sådan åsigt. Konsumtionskrediten kommer

nog att finnas hädanefter som hittills, men meningen vore, att den skulle blifva bättre ordnad och mindre sväfvande. Man bör härvid icke inblanda förlagskrediten, som gifves köpmän emellan, och alltid är beroende på skriftligt aftal eller kontrakt: utan här är fråga om den mindre krediten, som jag skulle vilja kalla hushallskrediten, och hvilken borde bringas i ett bättre skick. Bokfordringar hafva haft ett vida större omfång förr än nu, hvartill anledningen var att söka i lagstiftningen, som icke ordnat kreditförhållandena, ens köpmän emellan. Afven den, som fick ett papper på en bokfordran, kunde derpå icke uttaga penningar. I afseende på den större krediten äro väsendtliga förändringar och förbättringar vidtagna: men nu återstår att ordna den mindre, konsumtionskrediten. Att lefva i förskott utan beräkning, och betala på grund af uppgifter, som vid årets slut lemnas af en annan person, är ett system, som ej kan vara annat än ett lyte och en oijycka för vårt ekonomiska välstånd. Att den ifrågavarande förändringen i lagstiftningen icke är jemförlig med förra århundradets öfverflödsförfattningar, är alldeles klart, och något sådant har man ej heller dermed äsyftat, lika litet som man väntat några stora resultat deraf. Men det vore redan ett vackert resultat, om man kunde i någon mån inskränka vanan att lefva i förskott. I afseende på den juridiska delen af frågan, hemställer jag endast om det kan vara juridiskt rätt, att man ger den ena parten ett bevisningsmedel derigenom att han för en bok, hvarom den andre icke har någon kännedom förrän han får sin räkning. Det är icke den jemlikhet, som lagen bör upprätthålla. Mellan köpmän, som kunna sätta bok mot bok, kan det vara lämpligt, men icke då den ena parten endast har sitt minne att lita på. Ett sådant förhållande bör undanrödjas, och det är äfven hvad Utskottet genom sitt förslag sökt göra. Jag anhåller om bifall till detta förslag.

Grefve Sparre. Eric: Det är långtifrån att, såsom den förste värde talaren yttrat, Utskottet skulle hafva trott sig i borttagande af handelsboks vitsord hafva funnit ett remedium specificum mot konsumtionskrediten. Det är visserligen riktigt, att lagstiftningen icke kan tvinga folk att hushålla, men å andra sidan bör den icke genom olämpliga författningar förläda till misshushållning. Lag-Utskottet har icke föreslagit en lag, som förbjuder att låna, utan endast tillstyrkt upphäfvande af en lag, som ledt till missbruk af krediten, och detta har skett i full konsekvens med nyare tiders bevisningsteori. Förr ansåg sig lagstiftaren i afseende på bevisning böra binda domaren vid vissa former, och stadgade därför, att två sammanstående vittnen skulle vara fullt bevis, ett vittne halft bevis, och bindande liknelser halft bevis. Man ansåg sig icke då kunna lemna åt domaren pröfningen af en handelsmans bok, utan bestämde äfven i det afseendet, att en ordentligt förd handelsbok, hvars rättighet med ed bekräftades, skulle vara full bevisning. Genom 1848 års författning ändrades detta derhän, att domaren fick välja hvilken af parterna, som skulle aflägga eden. Nu går Utskottet ett steg längre, och ställer denna bevisning i öfverensstämmelse med bevisningsteorien i öfrigt, i det att Utskottet låter domaren pröfva verkan af handelsboken, utan att tillägga denna bestämdt vitsord. Utskottet har således endast tillämpat en i lagskipningen allmänt accepterad grundsats.

Man har ansett, att kredit vore nödvändig för hvar och en, till och med för dagakarlén, som inarbetar hvad han sedan skall lefva af. Detta är icke min tanke. Affärsmanen behöfver kredit, men icke den som lefver för dagen, och om den närvarande lagstiftningen underhåller benägenheten för kreditsystemet äfven hos dem, som icke behöfva kredit, så är det ett fel, som bör rättas. Man bör skilja mellan handelsrätt och civilrätt. I den förra bör krediten på allt sätt understödjas, men den sednare bör icke underhjelpa dess missbruk. Den förste talaren anmärkte, att detta förslag redan en gång förut blifvit framställt af Representationen, men då af Kongl. Maj:t underkändt. Ändring och rättelse har emellertid skett i detta nya förslag, och ett ytterligare skäl för dess antagande har dessutom sedan dess tillkommit genom den utvidgade rättigheten att idka landthandel. Många personer sätta sig ned på landet och drifva handel, hvilkas egenskaper i allmänhet icke ingifva det förtroende, att deras handelsböcker böra tillerkännas något bestämdt vitsord. Det är naturligt, att genom den föreslagna förändringen icke skulle borttagas den bevisning, som domaren finner böra tillerkännas en väl förd handelsbok. Men hvad som vinnes är, att domstolen icke alltid är tyungen att derpå lägga den vikt, som lagen nu bestämmer. Jag tror således att Kamraren kan hafva skäl att fästa afseende på det förslag, som Lag-Utskottet här framlagt, och vågar derföre anhålla om bifall till detsamma.

Friherre Raab, Adam: Jag har en stor vördnad för juris prudentia, om hvilken jag hört mycket talas både på detta rum och förut under min riksdagsmannaverksamhet, och jag skulle icke våga yttra mig i denna rättsfråga, om icke tvänne rättslärde hade varit af alldeles olika äsigter derom. Detta ger mig mod att se saken från en annan synpunkt, nemligen den praktiska nyttans. Under en lång följd af år, hvarunder jag alltid haft mycket affärer, har jag kommit till insigt deraf, att vår befolkning i allmänhet, och i synnerhet arbetaren, har stor benägenhet att lefva, icke för dagen, utan på morgondagens förtjenst. Tillfället till en utsträckt kredit har dertill gifvit mycken anledning. Jag har sett mina egna arbetare få räkningar, om hvars större eller mindre rättighet de icke hade någon kunskap, men som de emellertid måst betala. En inskränkning af krediten skulle alstra större betänksamhet hos dem, som lefva på borgade varor, och jag tror att äfven köpmännen skulle vara mycket benägna för en sådan lagstiftning, då de derigenom skulle få anledning att neka den kredit, som de nu anse sig vara nödsakade att lemna. Att krediten för mängden har gifvit anledning till vida större utgifter, än han eljest behöft underkasta sig, lär ej kunna förnekas. Jag har af Betänkandet inhemtat, och äfven hört af Lag-Utskottets ordförande, att genom borttagande af den bevisningskraft, som nu ligger i en handelsbok, all bevisning derföre icke skulle fränkännas en ordentligt förd bok. Derjemte tilkommer en annan sak, som jag äfven anser vara af vikt, nemligen att antalet af edgångar, som finnas i vår lag föreskrifna, härigenom skulle förminsas. Jag anser det derföre vara allt skäl att antaga den föreslagna förändringen, och jag skulle till och med vilja gå ännu längre och instämma med Herr Lemchen i fullständigt bifall till

Herr

Herr Wallenbergs motion och således upphäfvu handelsboks nu gällande vitsord äfven köpmän emellan, ty det är förskräckligt att den skall vinna mest, som har största kurage att aflägga ed på riktigheten af en bok, som ofta icke är af honom sjelf förd. Men då Utskottet icke velat gå så långt, inskränker jag mig till att anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Raab, Carl: Som vi väl veta, har denna fråga förut varit behandlad af Representationen, som vid 1859 och 1860 ärens riksdag hos Kongl. Maj:t anhöll om en förändring i samma syftning, som nu är föreslagen. Om sjelfva saken är man i allmänhet öfverens, man har dagligen exempel på den stora skada en obegränsad kredit medför. Väl såg jag af Betänkandet, att Herr von Gegerfelt antecknat sig såsom reservant, men icke kunde jag tro att det var i den syftning, han nu tillkännagifvit, och måhända blir han den enda inom denna Kammare, som vill försvara den i detta fall nu gällande lagstiftningen. Den värde reservanten har förbländat konsumtionskredit och realkredit, fastän det endast är den förstnämnda som här är i fråga, och han ansåg att man borde akta sig för att göra en undantagslagstiftning, som vore farlig. Jag frågar, om icke det är undantagslagstiftning, att den ena personens bok skall hafva vitsord, hvaråt den andra måste nöja sig. Hela denna lagstiftning är öfverflödig. Kredit eller förtroende i utborgningsväg lemnas af andra människor än handlande, utan att en sådan exceptionel lagstiftning behöfves. Jag är af samma åsigt som motionären, att det ej är lämpligt att det finnes en lag, som tillstädjer half bevisningskraft åt en af en part sjelf förd bok. Herr von Gegerfelt ömmar för de fattiga och säger, att de behöfva denna kredit. Huru mycket försämras icke ställningen för dem, som borga sina varor, då de derför få betala 70 à 80 procent mera, än de äro värda? Och äfven för den, som säljer varorna, medför detta system skada. En landthandlande, som borgar ut sina varor, utfår kanske icke mer än en tredjedel af hvad han derför har att fordra, och måste derföre af dem, som betala, taga så mycket mer. Om man borttager denna kredit, skulle folket tvingas till betänksamhet vid sina utgifter, hvilket ingalunda nu är fallet. Hvad man vill göra för folket i kreditväg, måste ske genom bankväsendet. Det är endast här i Stockholm, der detta nedträngt till befrämjandet af de människans intressen.

Herr von Gegerfelt yttrade vidare att en liknande lagstiftning finnes i andra länder. Jag tror ej att så är förhållandet, och jag uppmanar honom att uppgifva, i hvilka länder det skulle vara. De flesta Europeiska stater hafva antagit den franska utsökningslagen och i den finnes, efter hvad jag kunnat inhemta, icke ett sådant kreditssystem antaget. Vi kunna öfvertyga oss derom i 1853 års finanskomité's underdåniga betänkande. På grund af hvad jag nu anfört, förordar jag bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Ekenman: I afseende på den juridiska delen af denna fråga ber jag få tillkännagifva, att jag hyser samma åsigt som Lag-Utskottets ordförande; men i afseende på den ekonomiska delen kan mycket

vara att säga, ehuru jag medgifver, att sådana skäl redan äro af flere talare anförda, att de borde för de fleste redan vara bestämmande för frågans lösning. Jag ber således blott att få tillägga några ord. Man har anført, att det icke förefinnes några skäl att borttaga denna kredit. då arbetaren icke deraf skulle hämta någon fördel. Jag tror tvärtom, att en sådan åtgärd skulle för arbetaren medföra stora fördelar. Han skulle inskränka sina behof, då han ej längre kunde lefva på kommande dagars förtjenst; han skulle få sina förnödenheter för bättre pris än nu, då köpmannen till följd af den risk han vid utborgningen lider måste betinga sig högre priser, och slutligen skulle den mängd lagsökningar, som nu utgå för bodräkningar, upphöra. Jag har sjelf kännedom om, att i ett fogderi af Jönköpings län utgingo på året 30 à 40 lagsökningar på summor ej större än 2 à 3 R:dr; men lagsökningskostnaden för hvar och en af dessa gick till 9 à 10 R:dr. Endast detta förhållande måtte vara ett giltigt skäl att borttaga det olyckliga utborgningssystemet. I min egenskap af jordegare har jag mer än en gång honorerat sådana mina underhafvandes skulder med 70 à 75 procent, och handlandena hafva dock varit mycket belätne med en dylik likvid, hvilket visar, huru högt de vid utborgning låta betala sina varor.

Vid förra riksdagen pröfvades denna fråga af det Särskilda Utskott, som då tillsattes för behandling af Herr Hessles motion om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukares finansiela betryck. I det Utlåtande, som framlades för Riksdagen, föreslog Utskottet, att handelsböcker icke skulle hafva vitsord i mer än 3 månader. Det var dock en knapp majoritet, som dikterade detta förslag, som af minoriteten ansågs som en halfmesyr, som skulle förorsaka ännu flera lagsökningar för bodräkningar, enär, då med de stadganden, som i detta hänseende nu finnas, en köpman kan dröja med att indrifva sina fordringar hos personer, af hvilka han i framtiden kan påräkna att få betalning, han deremot, om handelsboks vitsord inskränktes till 3 månader, skulle blifva nödsakad att lagsöka inom förloppet af denna tid. En föregående talare har yttrat, att han icke kände något fall, då rättigheten för en handlande att med ed styrka sin handelsbok blifvit missbrukad. Min erfarenhet är helt annan, och jag har mången gång funnit de böcker, som af landthandlande föras, så underhaltiga och så litet bindande i afseende på den fordran de skulle bevisa, att de i de flesta fall icke kunnat tillerkännas något vitsord; men icke desto mindre har det ingen gång inträffat, att en handlande vägrat beediga sin bok. Möjligen hafva de med godt samvete kunnat aflägga eden, då de sjelfve fört sina böcker; men så är icke förhållandet med städernas handlande, utan de svära, som man säger, »in verba magistri».

Jag skulle gerna sluta mig till Herr Lemchens reservation; men då jag icke har någon förhoppning om bifall dertill utan genom en återremiss, hvilket jag icke anser vara lämpligt, så får jag anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Schartau: Som Herrarne kanske funnit, brukar jag icke yttra mig i lagfrågor och denna tystnad är en naturlig följd af medvetandet att icke kunna dem med säkerhet bedöma. Men hvad specielt denna fråga beträffar, som egentligen rör sig på det praktiska och eko-

nomiska området, inom hvilket jag har min verksamhet, så anser jag mig skyldig att i den gifva mina åsikter tillkänna. Jag får då, utgående från denna synpunkt, eller den praktiska, gifva tillkänna, att jag anser för en stor välgärning, om Lag-Utskottets nu förevarande förslag vunne Riksdagens bifall. Jag är visserligen icke hängifven åt den illusion, att all konsumtionskredit derigenom skulle upphöra: men jag tror, att den skulle inskränkas, och redan det vore en stor vinst: och för dem, som anse det vara obilligt att göra en sådan inskränkning, hvarigenom man skulle förmena den stora allmänheten att på kredit få sina förnödenheter, får jag påpeka, att det icke är fråga om att förbjuda någon att gifva eller få kredit, utan endast att dervid göra till förbehåll, att kontrahenten skall vara mäktig att kunna skrifva sitt namn. Det är samnt, att det ligger en viss svårighet, eller ett återhåll deri, att kredit icke skulle lemnas utan på namnteckning, isynnerhet då det ännu finnas många, som icke kunna åstadkomma den egenhändig: men denna lagförändring kunde då komma att innebära äfven ett annat godt: den kunde blifva en häfstång för att bringa odlingen högre och ytterligare förminska antalet af dem, som icke kunna läsa och skrifva — ett mål, hvartill man har skäl att sträfva af alla krafter! Sedan den tid, då nuvarande lagstadgande infördes hafva i vårt land åtskilliga förändringar inträffat, som då icke kunde förutses. Man har redan talat om den s. k. landthandeln, och en hvar, som har någon kännedom om denna handel och om beskaffenheten af de personer, som i allmänhet idka den, kan icke annat än hysa stor fruktan för följderna af denna fria näring. Man hör dagligen berättelser om de olyckor, som drabba stora delar af landet genom den spridning af lyx och öfverflödsartiklar, som åstadkommits genom landthandlande, hvilka ingalunda äro så qualificerade personer, att deras böcker kunna anses utgöra vitsord för riktigheten af en fordran. Jag skulle därför icke haft någon betänklighet att bifalla Herr Wallenbergs motion i dess helhet: men då detta icke väl låter sig göra utan återremiss, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag sådant det föreligger.

Herr Nordström: Det har nyss blifvit anmärkt, att frågan om handelsböckers vitsord har både en juridisk och en ekonomisk sida, som vid dess bedömande bör tagas i betraktande. Beskaffenheten af den förre har sin grund och sitt motiv i den sednare. Med hänsigt till den juridiska sidan har en talare, en i affärslifvet mycket hemmastadd man, yttrat, att det vore mot sjelfva rättsidéen stridande, att hvad en person såsom sin fordran i sin bok sjelf antecknar skall kunna tillerkännas någon bevskraft, och åter en annan talare, sjelfva ordföranden i Lag-Utskottet, har förklarat det handelsböcker tillkommande vitsord icke öfverensstämma med bevis teorien så väl i allmänhet, som enligt vår lag. Tagom detta något närmare i betraktande, och med hänsigt först till handels- och affärsrörelsen i stort emellan affärsmän inbördes.

En sådan handels- eller affärsrörelse består icke hufvudsakligen i varubyten, eller försäljning af varor mot omedelbar och prompt betalning. Den på konsignation afsända och af adressaten emottagna lasten, den last, som enligt ingångna ordres afsändes, utkrediterade varor i allmänhet, försträckningar af olika anledningar och rubriker, dem en affärsman i och för rörelsen vidkännes för en annan affärsmans räkning, o. s. v.

grundlägg på ena sidan fordringar och på den andra gäldbelopp, som icke under alla omständigheter genast kunna ömsesidigt liquideras, eller genom öfliga kreditpapper representeras, men hvilka dock, om affärsrörelse mellan skiljda orter och länder skall förblifva möjlig, måste kunna till sin tillvaro och sin verklighet på något bindande sätt konstateras. Handeln sjelf gaf i detta hänseende anvisning på handelsböckerna såsom lämpligaste stället, der affärsmannen skulle anteckna både sina skulder och sina fordringar (*debita et credita, data et accepta*) jemte anledningarne till dessas tillkomst, och lagstiftningen i sin ordning bestämde sedan det vitsord, eller graden af ett sådant, som dessa anteckningar införa domaren skulle tillkomma. Det är i de italienska handelsstäderna, som hithörande grundsatser under medeltiden, liksom så många andra handelsbruk, fingo sitt upphof, infördes derifrån i länderna på denna sidan Alpena och erhöles sedan äfven burskap hos oss. Väl är det i allmänhet rättssenligt, att på ens egen anteckning om fordrån hos en aman afseende ej får fästas: *scriptura privata pro scribente nil probat*; men då lagstiftningarne i särskilda länder likväl uti handeln eget intresse afvikit från denna regel och tillerkännt anteckningarne i handelsbok om fordringar en viss grad af vitsord, hafva de på samma gång närmare förordnat, huruledes handelsböcker, för att ega detta vitsord, böra till form och innehåll vara inrättade, och sedan 17:de seklet har man allestädes varit ense derom, att ett visst vitsord bör vederbörligen förda handelsböcker tillkomma i afseende å de der antecknade, i affärsmannens rörelse grundade fordringar, helst mellan två affärsväänner innehållit af den enes bok måste med den andras, om de äro ordentligen förda, korrespondera. Endast om graden eller vidsträcktheten af detta vitsord och preskriptionstiden därför äro bestämmelserna något olika.

Enligt franska handelslagen t. ex. kunna vederbörligen förda handelsböcker af domaren antagas såsom fullt bevis i tvister mellan köpmän rörande handelsaffärer. I den holländska handelslagen stadgas att, om den affär, hvarpå fordringen grundas, icke helt och hållet förnekas, eller ock till sin tillvaro annorledes kan bevisas, kunna handelsböcker i handelstvister mellan köpmän antagas, om de *med ed* bekräftas, såsom bevis om tiden för affärens tillkomst, samt om leverering, beskaffenhet, belopp och pris i afseende å de varor, om hvilka fråga är, dock med rätt för motparten till motbevisning. Den allmänna preussiska landsrätten gaf, lika med den franska handelslagen, full beviskraft enligt regeln åt vederbörligen förda handelsböcker i handelstvister mellan köpmän. Uti den i de tyska staterna under sednaste decennium införda allmänna, tyska handelslag tilläggas deremot handelsböcker i tvister om handelsaffärer mellan köpmän kraften af halft bevis, som genom ed eller andra bevismedel kan fyllas, o. s. v. Hvad nu våra lagar angår, så förklarade lagen af 1734, att ordentligen förda handelsböcker, mot hvilka intet förekom, som kunde göra boken eller personen »misstänkta», skulle gälla för fullt bevis, om den, som boken hållit eller hålla låtit, den med ed sannade. Häruti gjordes genom Förordningen den 6 Oktober 1848 den ändring, som återfinnes i Förordningen den 4 Maj 1855, eller, att det vitsord, som ordentligen förda handelsbok tillkommer, ej må uti handelstvister mellan köpmän för fullt bevis gälla, der ej den

sökte det medgifver, eller andra omständigheter tillika förekomma, som boken bekräfta, eller ock köpnannen eller den, som boken fört, den med ed sannar; egande domaren, efter sakens beskaffenhet, sådan ed i i hvarje fall föreskrifva. Domarens pröfning eger således numera i alla dessa tvistefrågor ganska stor vikt. Hvad han framför allt dervid bör afse, är ock i lagen angifvet; och den ed, han till bevisningens tyllande, efter omständigheterna kan föreskrifva, är således tydligen *en fyllnadsed*.

Hvad jag nu tillätit mig anföra afser egentligen handelstvister emellan affärsmän eller köpmän inbördes, det är, mellan dem, som båda äro förpligtade att handelsböcker föra.

Återstår en annan sida, eller det vitsord, som tillkommer handelsbok i fordringsvist mellan köpman och en icke-köpmän, hvilken tvist enligt vår lag endast kan angå fordran för utborgade varor till den sednare. Ordföranden i Lag-Utskottet har, om jag ej hörde eller förstod honom orätt, yttrat att i länder, der åtskilnad i lagarne göres mellan *handelsrätt* och *civilrätt*, något vitsord i sådana fall ej tillerkännes handelsbok. Uti detta yttrande ligger ett misstag. I den franska civil-lagen säges väl, att köpmäns handelsböcker icke utgöra mot icke-köpmän bevis i afseende å varor, som i boken finnas antecknade såsom till de sednare utlemnade; men der tillägges derjemte: dock oförkränkt hvad som här nedan om ed säges (Art. 1329), och uti artiklarne om ed läser man, att domaren ej får tillåta fyllnadsed, vare sig om käromål eller invändning, i andra fall, än då käromålet eller invändningen icke är tillräckligen styrkt, eller ock helt och hållet står blottad på andra bevis (Art. 1367); hvarutom det äfven är stadgad, att köpmäns fordringar hos icke-köpmän för till dessa försälda varor böra *inom ett år* utsökas, hvilket stadgande uppenbarligen afser endast på kredit försälda varor. Man finner således här i det hela samma slutteffekt, ehuru uti en annan rättskombination, hvad ifrågavarande vitsord vidkommer. Den preussiska landsrätten tillägger uti ifrågavarande fall handelsböcker endast kraften af halft bevis, som, derest det genom andra omständigheter ej försvagas, må *med ed* fyllas. Hvad den nya allmänna tyska handelslagen om handelsböckers beviskraft innehåller, gäller väl endast köpmän inbördes; men der tillägges uttryckligen, att, huruvida dessa böcker skola tillmätas någon beviskraft mot icke-köpmän, må ankomma på hvarje stats särskilda lagar; och hvad som härvid gäller i Preussen gäller ock i de flesta andra tyska stater.

Vår lag stadgar i detta fall, såsom känt är, att handelsboken, der intet förekommer, som gör den misstänkt, skall ega det vitsord, att svarenden skall fria sig med ed, om han ej heldre vill erbjuda åt fordringssegaren att aflägga fyllnadsed, eller ock domaren finner skäligt att omedelbart uppdraga eden åt fordringsegaren. I fråga om bevisningsmedel enligt vår lag, ligger häruti intet främmande. Både erbjuden ed, fyllnads-ed och värjo-ed äro såväl i vår lag, som i andra länders lagar, med vissa restriktioner, upptagna bland bevisningsmedlen i civila mål, och den beviskraft, den tillägges, är här lika litet, som i afseende å andra bevismedel, grundad derpå, att de skulle utgöra något absolut bevis på det sanna i hvarje sak i sig sjelf, utan uppå den vidsträcktaste erfarenhet om, huru man må kunna komma sanningen närmast, och den

absoluta nödvändigheten af att fastställa vissa regler för tillvaron af fullt bevis.

Följer nu att taga i betraktande den ekonomiska sidan af detta sednare rättsförhållande. Konsumtionskrediten, understödd af omförmälda vitsord, skall, har man sagt, förledda mindre bemedlade personer och familjer att lefva öfver sina tillgångar, och då fordringen för det utborgade stadnar vid anteckningen i handelsboken, och icke ställer något värdepapper till köpmannens disposition, beröfvas den sednare för hela den tid, vitsordet förblifver vid kraft, tillfälle att af fordringen draga all den nytta, som han med värdepapperet i sin hand deraf kunde henta. Om nu ock detta till någon del vore grundadt, följer dock deraf icke, att allt blefve afhjelpat genom upphäfvande af vitsordet. Det är icke *formen* för krediten i dessa fall, som skapar den lättsinnige konsumenten; det är deremot krediten själf, eller tillfället dertill, som förleder honom att begagna den och glömma måttet af sina tillgångar, eller sin förmåga att betala. Roten till det öfverklagade onda är således själfva kreditgifvandet i tid och otid, och ingen är mera egnad att inskränka öfverdriften dervid och sälunda aflägsna det onda, än just kreditgifvaren själf, om han dervid ej finner sin fördel. Han är derutinnan själf sin viljas herre, och är det ur helt andra synpunkter, som det vitsord, hvarom nu är fråga, af lagstiftaren funnits vara nödigt att upprätthålla. Likasom för omsättningsrörelsen i stort har det för omsättningsrörelsen i smätt eller i minut befunnits behöfligt, särskildt hvad angår samfärdseln emellan landsbygd och stad, från hvilken sednare den förra hemtar större delen af de varor, densamma för sitt bergsbruk, eller jordbruk, eller andra yrken kan behöfva äfven under tider, då kassan ej genast medgifver kontant betalning och därför är i behof af att begagna krediten. Om då äfven den, som då och då befinner sig i en ställning, att ej kunna omedelbart, utan först något sednare, betala hvad han för tillfället kan behöfva, får tillgodonjuta enahanda kredit, kan sannerligen deri ej något samhällsvådligt sägas ligga.

Asyftas åter med vitsordets borttagande att framkalla reverser eller andra värdepapper för alla omsättningar i minut på kredit, må man se till, att man ej må komma ur askan i elden och öppna dörren för ett ocker, som på andra sidan kunde blifva högst tryckande och gifva anledning till befogade klagomål. Man har här talat om den i nyare tider medgifna *landthandelns* ofördelaktiga inverkan på konsumtionskreditens missbruk, och medgifvas bör, att detta innefattar en betänklig sida af saken, särdeles då man betänker, huru litet dessa landthandlande ofta äro vuxna ett ordentligt bedrivande af sitt yrke; men äfven här är roten till detta onda mindre att söka uti irägavarande vitsord, än uti själfva tillvaron af dessa landthandlande, som, utan att förstå sitt yrke eller vigten af handelsboks ordentliga förande, tillåtas att i mängd nedsätta sig på landsbygden. Vill man således angripa det onda vid roten, bör man i främsta rummet vända sig åt andra håll.

Den tid, under hvilken kreditgifvaren för utborgade varor eger understöd i handelsbokens vitsord, är för det närvarande bestämd till ett år, med skyldighet för honom att tillstålla gäldenären räkningen inom de tre första månaderna af det nästföljande. När man nu genom ett fortsatt uppreppande kommit till den tron, att konsumtionskrediten genom

oftanämnda vitsörd skulle befordras på ett för det allmänna välståndet och sjelfva sedligheten vädligt sätt. må man då försöka med en förkortning af denna tid till, förslagsvis, ett halft år, och invänta verkningarne deraf, innan man skrider till den ytterligheten att alldeles afskaffa densamma och dymedelst alltför djupt hämmande ingripa i seder och bruk, som i grunden och med hänsigt till vårt lands förhållanden hafva sina goda skäl. och hvilkas skadliga öfverdrifter i utöfningen ingen är mera egnad och har bättre i sin hand att förekomma, än just kreditgifvaren sjelf. På grund af allt detta tillåter jag mig hemställa om återremiss i den nu af mig uttalade syftning.

Herr Faxé: Jag hade egentligen ej behöft yttra mig i denna fråga, då Utskottet i sina motiver fullständigt upptagit allt, som kan sägas för eller emot, och föregående talare ytterligare utredt frågan; men jag har begärt ordet för att meddela några faktiska upplysningar om, huru det tillgår med bokföringen i detaljhandeln. Härmed tillgår så, att i en så kallad kladd införa några unga bokhållare naunen på alla, som under veckans lopp tagit på kredit äfvensom de varor de bekommit. Vid veckans slut införes detta i hufvudboken af handlanden sjelf, sedan de, som betalt, blifvit utstrukne. Nu skall han, om så erfordras, beediga rigtigheten af denna bok. oaktadt han omöjligt kan veta, om de anteckningar, som ligga till grund för densamma äro rigtiga; men hans eget intresse bjuder honom att sätta tro till den och han aflägger eden. Man kan således förebrå honom att mot sin vilja hafva aflagt en falsk ed, och man kan anse bättre, att den, som tagit på kredit, får i händelse af tvist aflägga eden. Jag tror dock, att de flesta af arbetsklassen, som tagit på kredit, hafva efter ett års förlopp ganska litet reda på, hvad de verkligen bekommit liksom de priser, som blifvit bestämda och att de således icke kunna aflägga denna värjemålsed. Vi hafva säkert litet hvar varit utsatta för att 2:dra gången få en räkning, som redan är betald. Har man då den qvitterade räkningen qvar, så ber handlanden om ursäkt och skyller på ett misstag: har man ej det, så får man allt betala om igen.

Jag vill blott som ett tillägg till hvad en föregående talare yttrat, anföra, att, då konkurser göras af handlande, är det vanligen legio af fordringar, som genom lagsökning måste indrifvas, och beloppet af dessa fordringar, hvar och en för sig, stiger ofta ej till en tiondedel af lagsökningskostnaden.

Lättheten att på sitt blotta ord få saker på kredit förleder mängen att lefva öfver sina tillgångar: men måste den, som borgar, gifva en anvisning på summan, så tänker han sig mera för. Men jag anser det nuvarande kreditsystemet vara lika skadligt för den, som borgar ut, som för den, som borgar, och ett faktum är, att en mängd konkurser hos landthandlande uppkommit derigenom, att de icke kunnat utfå sina fordringar.

Jag får på dessa grunder tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets ifrågavarande förslag, dels återremiss deraf och dels afslag

derä; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till förslaget och, då dervid svarades talrika och starka ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Utskottets hemställan nederst å sidan 14.

Herr Wallenberg: Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten på, att det nu fattade beslutet icke på något sätt sammanhänger med eller kan lida skada af hvad Kammaren kan besluta i 2:dra punkten. Om så vore, skulle jag icke alls hafva talat om denna punkt, ty jag anser, att man bör vara nöjd, om man får något; men, som jag förut sagt, så hafva dessa punkter intet sammanhang med hvarandra, och det behöfves icke många ord för att visa, att edgång i en handelstvist är en stor orimlighet. Jag kan nemligen icke föreställa mig möjligheten af ett sådant fall, då skälen kunna ä ömse sidor väga så fullkomligt lika, att den ena parten behöfver aflägga ed för att afgöra frågan; men jag tror, att, om stadgandet om edgång finnes kvar i lagen, så tillgripes denna utväg ofta förr, än den borde anlitas, och utredningen af frågan blir härigenom mindre fullständig än om edgång ej vore tillåten. Jag vågar icke begära bifall till Herr Lemchens reservation, utan jag anhåller om återremiss af denna punkt.

Herr Faxe: Jag ber att få erinra, att Kammaren nyss beslutat en författning af en viss lydelse. Att nu på sätt Herr Wallenberg föreslagit, besluta en ytterligare förändring af gällande stadgande i ämnet, synes mig vara detsamma som att fatta beslut om två särskilda författningar; och af sådan anledning är det icke lämpligt att återremittera frågan; men vill man förbise nyssnämnda formvidrighet, så kan man visserligen i den redan beslutade författningen äfven inlägga ett beslut om borttagande af edgång för handelsboksbestyrkande jemväl vid tvister köpmän emellan. Jag tror dock, att detta kunde vara värdigt, ty domare kan komma i den belägenhet, att det är svårt att afgöra hvilken bok, som bör hafva vitsord. Om vi t. ex. antaga, att en köpman har lemnat varor åt den andre och båda bokfört detta. Nu betalar köparen och bokför denna utbetalning; men säljaren bokför icke den erhållna likviden. Vid ett sådant tillfälle är det mycket svårt för domaren afgöra, hvilken bok är mest trovärdig, om de för öfrigt båda äro ordentligt förda, utan då bör väl den ena parten beediga sin bok. Då jag således anser, att det vore högst betänkligt att borttaga edgången, får jag anhålla om bifall till Utskottets Utåtande.

Herr Wallenberg: Ehuru jag på det högsta respekterar den sista ärade talarens åsigt, kan jag dock icke finna, att den upphäflver det, som ligger till grund för mitt yttrande. Jag kan icke finna, att i den omständigheten, att Riksdagen redan för sin del beslutat en författning, ligger något hinder, att i den underdåniga skrifvelsen härom intaga jemväl ett beslut om ytterligare 1 eller 2 punkter, som med den förstnämnda icke hafva något sammanhang och således äro oberoende af hvad redan är beslutadt. Som saken nu står, kan jag icke annat finna än att besluten äro hyar för sig fristående; de tre första punkterna ut-

göra ett beslut, och frågan om upphörande af edgång såsom bevisning är ett annat beslut, som Riksdagen kan fatta. Under sådana förhållanden kan jag icke finna något hinder att återremittera denna punkt för att få den ytterligare pröfvad. Jag upprepar mitt yrkande om återremiss.

Herr Nordström: Lag-Utskottet har yttrat, att detsamma genom framläggande af det förslag i ärendet, som Kammaren nu antagit, anser sig hafva meddelat yttrande äfven om Herr Wallenbergs förslag, att i fråga om handelsboks vitsord allt slags edgång måtte afskaffas. Då nu uti nyssnämnda af Kammaren antagna förslag, edgång bibehålles till förstärkande af handelsboks vitsord i de fall, der det frandeles skulle ega rum, så är det logiskt ovedersägligt, att Herr Wallenbergs förslag i och med detsamma fallit, och att Lag-Utskottets yttrande är fullt grundadt. Huruledes Herr Wallenbergs förslag, vid sådant förhållande, vidare skall kunna återremitteras till ny behandling, blir därför fast obegripligt. Kammaren kan väl icke, mot Riksdags-ordningen, numera, eller under denna riksdag, derom fatta annat beslut, än den allaredan fattat; och hvilket nytt förslag, Lag-Utskottet än må rörande edgången, kunna framlägga, kan ett sådant dock icke utgöra giltig anledning till upprifvande af Kammarens allaredan fattade beslut; och yrkar jag fördenskill att den af Herr Wallenberg begärda återremissen må, såsom numera fullt oberättigad, afslås.

Friherre Raab, Carl: Om det låter sig göra att i den syftning, Herr Wallenberg föreslagit, återremittera denna punkt, skulle jag vilja biträda denna åsigt.

Jag anser det icke vara nödigt, att älägga edgång, vid sådant förhållande, att böckerna äro lika väl förda. Det finnes så många andra skäl, som kunna tala i detta afseende; och då jag dessutom önskar, att edgång i allmänhet så litet som möjligt användes, så instämmer jag på det varmaste i Herr Wallenbergs åsigt i denna fråga och får därför med honom anhålla om återremiss af denna punkt.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden ä dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Utskottets hemställan å sidan 15.

Bifölls.

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 13 och 14 dennes bordlagda Utlåtande, N:o 14, i anledning af väckta motioner om inskränkning i tiden, för utsökande af fordran för utborgade handelsvaror och för auktionsinrop.

Friherre Raab, Adam: Ehuru jag icke förstår, om det låter sig göra att erhålla den här föreslagna förändringen i lagstiftningen och därför icke ämnar anhålla om proposition derå, kan jag dock icke låta detta tillfälle gå förbi utan att nämna, hvilket förderfligt inflytande den långt utsträckta auktionskrediten har på vår allmoges ekonomiska ställning i flera delar af landet. Jag saknar här en min kamrat från Öland, som annars skulle kunna vitsorda, huru man der vintertiden håller auktion på spannmål, som inköpes af allmogen och sedan säljes i staden till 25 procent lägre pris än auktionspriset. Jag anser, att, om detta missbruk af krediten genom lagstiftningen kunde inskränkas, så vore det en välgerning; men jag har, som sagdt är, endast velat påpeka detta förhållande utan att anhålla om proposition på bifall till den af motionären föreslagna lagförändringen.

Grefve Sparre, Eric: Jag vill icke bestrida, att det kunde vara önskligt att få en lagbestämmelse, som kunde stäffa de af den föregående talaren påpekade missbruken af krediten, utan får endast förklara, att det icke tillkommer Lag-Utskottet att framlägga ett sådant förslag, ty Utskottet har endast att yttra sig öfver de förslag, som från Kammarne dit hänvisas; och det nu förevarande förslaget lär väl icke kunna tillstyrkas, då ett bifall dertill vore detsamma som att säga, att den, som sätter sig i skuld, icke behöfver betala.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utlåtandet bifölls.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter änyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 14 dennes bordlagda Memorial N:o 1, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Anmäldes och bordlades:

Stats-Utskottets Utlåtande. N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga skrifvelse med öfverlemnande af förteckningar öfver de förändringar, som efter sednast afgifna berättelse inträffat i afseende på utarrenderade kungsgårdars och andra kronolägenheters förvaltning; samt Andra Kammarens protokollsutdrag N:o 172, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion om underdänig skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande befrielse för alla fartyg under nio nylästers drägtighet och 6 fots djupgäende att, vid utklarering till utrikes ort, taga lots och erlægga lotspenningar.

Kammaren åtskiljdes kl. 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.